

Posudek na diplomovou práci

Posudek oponenta diplomové práce

Koncept všímavosti a jeho využití v práci s dětmi,

kteřou předkládá Zuzana Skokanová

Koncept všímavosti představuje bezpochyby neotřelé a nové téma, jež navíc čerpá, na rozdíl od mnohých tradičních přístupů, které se spíše obracejí na západ od našich hranic, z východních tradic, východní filozofie i náboženství, což je rozhodně zajímavé a inspirativní. Navíc autorka kombinuje své téma s poměrně specifickou a ne zcela tradiční cílovou skupinou, u níž se rozhodně nabízí potenciál k využití principů všímavosti. Čtenář, který má zkušenosti s dětmi s ADHD, k textu rozhodně zasedá se zájmem. Nutno říci, že práce je psána takovým způsobem a prezentuje takové informace, že čtenářský zájem neopadá ani po prostudování jednotlivých kapitol.

Diplomová práce je tradičně členěná na teoretickou a empirickou část. V teoretické části jsou rozpracovány všechny klíčové pojmy tématu, jemuž se autorka věnuje. Postupuje od nejobecnějších koncepcí, tj. nejprve se zaměřuje na téma všímavosti obecně, k užšímu vymezení, včetně ukázek preventivních, intervenčních a terapeutických postupů, které koncepci všímavosti využívají, až k dětské populaci. Poslední kapitola teoretické části je pak věnována problematice poruchy pozornosti a hyperaktivity, jež je klíčovou charakteristikou cílové skupiny zapojené do výzkumu.

V první části textu velmi oceňuje zpracování konceptu všímavosti, pro které autorka využila vysoké množství primární zdrojů. Text působí erudovaně, je zjevné, že téma autorku zajímá a má do něj vhléd, což se promítá do způsobu práce s informacemi, které jsou utříděné, nabyté bezpočtem důležitých detailů, přitom na sebe přirozeně navazují a téma se postupně rozvíjí a obohacuje. Autorka prezentuje i své názory, uváděné informace v přiměřeném rozsahu hodnotí, na konci některých kapitol je zařazeno přímo shrnutí nejdůležitějších informací, z něhož je jednoznačně patrné porozumění tématu i schopnost kritického psychologického myšlení. V II. kapitole o všímavosti u dětí a dospívajících je možná některých údajů až příliš mnoho, takže část tohoto textu působí až příliš stručně a kuse. Na druhou stranu autorka pracuje s obdivuhodným množstvím zdrojů.

Poslední teoretická kapitola zaměřená na téma ADHD vychází především z klinické a psychiatrické literatury, která je autorce zjevně bližší, ale zmíněny jsou i informace z oblasti pedagogické a poradenské psychologie, což oceňuji především z těch důvodů, že se domnívám, že mnohem více klientů s ADHD nalezneme ve školských poradenských zařízeních a ve školách než v ordinacích klinických psychologů či psychiatrů. Ti většinou pouze stanovují diagnózy, ne tak často se věnují dlouhodobé rozvíjející práci s dětmi a dospívajícími, potažmo práci s rodinami, což je obojí pro přiměřený rozvoj těchto dětí nezbytné. V kontextu klinického přístupu pak autorka také opakovaně hovoří o „léčbě ADHD“, což bych nepokládala za zcela přesný obrat, ale rozumím, jak je chápán. O ADHD se zpravidla hovoří jako o celoživotní zátěži, jeho projevy se však v průběhu života proměňují, mohou být zmírněny medikací (její efekt však není jednoznačný), jako důležitá se jeví dlouhodobá a systematická výchovná a terapeutická práce s jedinci s ADHD, proto obrat „léčba ADHD“ nepůsobí zcela výstižně.

Z technického hlediska si dovoluji jen upozornit, že došlo v teoretické části k prohození kapitoly 6 a 7, resp. číslování kapitol, což ovšem téma, ani plynulost textu nijak nenarušuje. Dále se pak čísla kapitol 17 a 18 opakují v teoretické i empirické části. Mimo to v seznamu literatury není uveden zdroj od Kabat-Zinn z roku 2009, na nějž je opakovaně odkazováno v textu. Jsou však uváděny jiné zdroje daného autora. Doporučuji případně doplnit citaci formou errat.

Empirická část práce je tradičně členěna v souladu se způsoby prezentace výzkumných sdělení. Autorka vysvětluje svůj výzkumný záměr. Následně uvádí hypotézy, jež hodlá výzkumem prověřit. Není mi zcela jasný rozdíl mezi první a třetí hypotézou a byla bych ráda, kdyby ho autorka objasnila v průběhu obhajoby práce. Tato nejasnost zřejmě souvisí s užitím terminologie, kterou autorka označuje cílovou skupinu respondentů, kdy kromě syndromů ADHD a ADD, dále vymezuje skupinu dětí s poruchou pozornost, dětí hyperaktivních / impulzivních, dětí s LMD - do značné míry se jedná, dle mého názoru, o synonyma a myslím, že bylo takové rozčlenění skupiny zbytečné. Možná pro to autorka měla důvody, které objasní v průběhu obhajoby. Domnívám se, že některé výsledky možná vyšly nejednoznačně právě z důvodu přílišného tříštění výzkumného souboru. V souvislosti s terminologií pak vnímám jisté zmatení u tabulek, kde jsou dva sloupce titulku vedle sebe a jeden říká „ADHD“ a druhý „bez ADHD“. Patrně jde o titulky v tabulkách, ale působí poněkud nepřehledně.

Na druhou stranu celkově působí empirická část velmi propracovaně a prezentuje značné množství pozoruhodných dat. Autorka získala a pro české podmínky pečlivě adaptovala diagnostický nástroj pro zmapování všímavosti u dětí. Velmi přesně přitom v práci vysvětluje, proč metodu zvolila, jak probíhala její transformace do češtiny i redukce množství položek. Rovněž počet respondentů ve výzkumném souboru i jejich rozložení si zaslouží pozornost. Výzkum probíhal na řadě škol a podařilo se získat mnoho respondentů, přitom rozložení jednotlivých věkových kategorií působí velmi vyrovnaně. Poněkud nepříjemné jsou ztráty, k nimž došlo po vyloučení respondentů, jejich výpovědi nebyly úplné, působily nedůvěryhodně či byla jinak narušena jejich hodnota. Je ovšem oceněníhodné, jak pečlivě autorka výzkumný soubor tímto způsobem „vyčistila“.

Celý proces zpracování dat je velmi pečlivě zdůvodněn, volba všech metodologických postupů a statistických metod je srozumitelně vysvětlena a výsledky jsou přehledně a pečlivě prezentovány, zahrnují mnohé detaily z výsledků statického zpracování dat a současně jsou všechny přiměřeně komentovány a interpretovány. Práce je ukončena obsáhlou a strukturovanou diskusí, jež plně odpovídá kritériím kladeným na tuto část prezentace výzkumných studií. V poslední subkapitole diskuse navíc autorka navrhuje za využití vlastních námětů program rozvoje všímavosti u dětí s ADHD. Návrh pokládám za zcela relevantní v souladu s veškerými poznatky prezentovanými v předchozích částech textu. Určitě by bylo zajímavé uvést ho do praxe - i proto, že by se jednalo o postup patřící do kategorie vědecky podložených (tzv. evidence-based) přístupů, jež jsou v současné praxi žádány i oceňovány.

Jistou vadou na kráse celé práce je značné množství překlepů, chyb, nesprávných větných tvarů či méně obvyklých forem citací - je-li jméno autora součástí věty, nepíše se do závorek, do těch se zapisuje až rok vydání publikace. Jeden z překlepů závažnějšího charakteru je na str. 88, kde je ve výsledcích uvedeno, „Hodnota p je nižší než 0,05 ($p = 0,24$)...“ Přitom v přiložené tabulce výsledků je výsledek správně, tedy 0,024. Údaj je pro čtenáře poněkud zavádějící a patrně by si zasloužil rovněž opravu formou errat.

Celkově je práce psána velmi čtivě, pracuje s relevantními zdroji, využívá precizní metodologii a cíl, jenž byl na počátku stanoven, je beze zbytku naplněn.

Na závěr otázky: 1) Ačkoli je zjevné, že autorka má k tématu vztah a zjevně o něm má bohaté znalosti, nikde v textu jsem explicitně nenašla důvody, proč si ho zvolila pro svůj diplomní projekt, proto budu ráda za vysvětlení její volby. 2) Zažila autorka sama někdy prožitek všímavosti?

Zuzana Skokanová předložila práci, která jednoznačně splňuje požadavky kladené na diplomové práce. Doporučuji, aby se stala předmětem obhajoby na katedře psychologie FF UK v Praze.

Doporučené hodnocení: výborně

Praha 29. 8. 2013

PhDr. Lenka Krejčová, Ph.D.